

Argument Structure and Syntactic Alternation: From Lexical Representations to Multiple Argument Realization and Beyond

című akadémiai doktori értekezésemről készített opponensi véleményére

1. Köszönetnyilvánítás

Mindenekelőtt szeretném megköszönni mindhárom opponensemnek, Andor Józsefnek, Ladányi Máriának és Prószéky Gábornak, hogy elvállalták értekezésem bírálatát, hogy időt és energiát szenteltek elolvasásának, a gondolatmenet rekonstruálásának. Köszönetemet fejezem ki a véleményükben megfogalmazott pozitív, támogató megjegyzésekért. Örömmel fogadtam, hogy az eredményeim alapján mindhárman javasolták az értekezés nyilvános vitára bocsátását. Kritikai észrevételeik, felvetéseik, kérdéseik szintén öröömre szolgáltak, mert ezek mind segítettek/segítenek az értekezésemben kifejtettek továbbgondolásában, a hiányosságok pótlásában és a szükséges javítások elvégzésében. Az opponensi véleményekre adott válaszomban ezen mozzanatokra kívánok koncentrálni, helyenként egyetértve, máskor vitatkozva opponenseimmel.

2. Válasz a tárgytudományos jellegű felvetésekre

2.1. Válasz az általános észrevételekre

Ladányi Mária azon kifogásával kezdem, hogy a szerző nem utal arra, hogy „milyen általános nyelvelméleti keretben dolgozik” (1. o. 1. láb.). Ugyanakkor opponensem úgy látja, hogy „a részletesebben bemutatott koncepciók és a felhasznált eljárásmódok azt mutatják, hogy megközelítésmódja a formális nyelvelméleti irányzatokhoz kötődik” (uo.). Ezzel a nyelvelméleti besorolással egyet kell, hogy értek. A lentiekben ezt az elhelyezést pontosítani és konkretizálni fogom, de most egyelőre abból indulok ki, hogy már ez az általános elköteleződés is maga után vonja a funkcionális nyelvészet szempontjainak részleges figyelmen kívül hagyását. A két formális irányzategyüttes, nevezetesen a konstituensalapú és a függőségi grammatikák, számbavétele sem történhetett meg egyesével a meglévő sokféle irányzat miatt (vö. Kertész és mtsai 2019). Továbbá el kell ismernem, hogy a bővítmények típusaival való foglalkozás során is jobban támaszkodtam a konstituensalapú grammatikákra, bár a szintaxishoz illeszkedő lexikon felépítésére vonatkozóan jelentős mértékben befolyásoltak azok a(z orosz) szerzők, akik a mondat szerkezet függőségi elemzését feltételezik. A mondottak talán magyarázhatják, hogy miért nem szerepel az értekezésemben Simon Dik funkcionális grammatikája és Stanley Starosta egyszintű „Lexicase” függőségi grammatikája, amelyeket Andor József hiányolt (1. o.) a munkámból. Ami pedig az esetgrammatikák (C. J. Fillmore, J. Anderson, D. L. F. Nilsen) ugyanott említett hiányát illeti, erre azt tudom válaszolni, hogy a tematikus szerepek két lehetséges felfogását, azaz hogy ezek stipulált vagy a lexikai-szemantikai reprezentációból levezethető kategóriák, általánosságban állítottam szembe egymással és nem az egyik vagy másik szerző konkrét elképzeléséért kritizáltam.

Visszatérve disszertációm elméleti „keretezésének” kérdéséhez, az értekezés három pontját szeretném kiemelni, mint amelyek különösen relevánsak ebből a szempontból. Legelőször arra a megállapításomra utalok, amelyet a szemantikai és a szintaktikai argumentumok maximális számát vizsgálva tettem: a különböző reprezentációs szintek autonómak (68. o.). Ez az elgondolás legteljesebb formájában a szintaxis-központú grammatikafelfogással szembenálló párhuzamos felépítésű modellben (Jackendoff–Audring

2019) fejeződik ki. A megformáló szabályok különfélék: mindhárom komponens, azaz a fonológia, a szintaxis és a szemantika, „generál”, vagyis mindegyik meghatározza a maga sajátos szerkezettypusait, a szerkezetek pedig interfész-komponensek révén kapcsolódnak össze.

Másodszor, az alulspecifikált lexikai-szemantikai reprezentációk jellemzése (44–45. o.) szintén iránymutató a disszertációban képviselt nézeteknek az elméleti térben elfoglalt helyét illetően. Groefsemához (2007) hasonlóan, aki a relevanciaelméletbeli logikai és enciklopédikus információtypusokat a fogalom két összetevőjeként értelmezi újra, kétféle információtypust különböztethetünk meg a szójelentésekben: a primitív predikátumokból álló reprezentációkat és a prototipusok/sztereotípiák formájában adott enciklopédikus jelentésleírásokat, amelyek között munkamegosztás működik. Levin és Rappaport Hovav (1995: 20–30) nagy hatású elméletében a predikátumok kombinációi az igei jelentés grammatikailag releváns aspektusait kódolják, míg a konstansok az idioszinkratikus mozzanatok. Azonban a szintaktikai alternációk kezeléséhez feltételezett bővített jelentésreprezentációk miatt kétségbe vonható a nyelvi és világtudás ilyen fajta megkülönböztetése. E helyett egy másik distinkcióval operálhatunk, nevezetesen azzal, ami a logikailag vagy metafizikailag szükséges összetevők és a prototipikus/sztereotipikus enciklopédikus tudás között húzódik, kiemelve, hogy az utóbbinak szintén lehet grammatikai szerepe. Ennek beépítését a reprezentációba Ladányi Mária (2. o.) fontos előrelépésnek tartja.

Harmadszor, az alulspecifikált, jóllehet szemantikailag és pragmatikailag elég gazdag, jelentésábrázolással rendelkező szavak a megfelelő kontextusokban nyerik el teljes jelentésüket jelentős pragmatikai következtetések révén (217–218. o.). H. Paul Grice (1975) és a neo-grice-i pragmatika (pl. Horn 2008, Huang 2009) felfogásától eltérően azonban nem csak a megnyilatkozások által közölt implikaturáknak az együttműködési elv és az ebből eredő maximák révén történő megállapításához szükségesek következtetési műveletek. Ugyanis a megnyilatkozások által kifejezett teljes proposíciók – a posztgrice-i relevanciaelmélet terminusával élve: az explikaturák, kevésbé elméletfüggő terminussal: az explicit megnyilatkozásjelentések – megalkotása szintén következtetések végrehajtását kívánja, mert ehhez a nyelvileg kódolt információ nem elegendő. Ennek megfelelően a szemantika és a pragmatika megkülönböztetése a kódolt jelentés és a következtetések mentén lehetséges (vö. Carston 2002).

Prószték Gábor az igeik jelentésének felbontásával kapcsolatban – miközben több nyelvész és a számítógépes-pszicholingvista Roger A. Schank munkáit is megemlíti (l. még: Levin – Rappaport Hovav 2005: 69) – megkérdezi (3. o.), hogy „milyen konkrét elemekre bomlik fel a jelentés”, „ezek hányan vannak, és kinek van joga ilyeneket bevezetni”. A felvetett kérdésekre válaszolva, négy mozzanatot szeretnék kiemelni.

Először, a dekompozícióban szereplő predikátumok abban az értelemben primitívek, hogy azon a reprezentációs szinten, amelyhez tartoznak, nem redukálhatók kisebb elemekre (Bierwisch 2011: 339). Ugyanakkor ez nem jelenti azt, hogy a nyelvi-szemantikai szint és a külső és belső környezet között közvetítő interfészen, azaz a konceptuális reprezentáció szintjén ezek az egységek ne komplex interpretációval rendelkezzenek (uo.). Például a LOC és az INTERIOR eléggé különböző feltételeket takarnak argumentumaik fajtájától függően, vö. a következő kifejezéseket abból a szempontból, hogy minek a belső elhelyezéséről van szó: *egy lap/fejezet/hiba/jelenet a regényben* (Bierwisch 2011: 345).

Másodszor, a szemantikai komponensek különböző típusúak lehetnek. Ahogy az értekezésben (45. o.) és fentebb is utaltam rá, Levin és Rappaport Hovav (1995: 20–30) elméletében az igei jelentések primitív predikátumok és az ún. konstansok formájában vannak ábrázolva: a predikátumok kombinációi az igei jelentés grammatikailag releváns aspektusait kódolják, míg a konstansok az idioszinkratikus mozzanatok. Újabb munkájukban (Levin és

Rappaport Hovav 2005: 71, 73) a *konstans* helyett a *gyök* terminust használják és elismerik, hogy nem egyedül a primitív predikátumok határozzák meg az igék grammatikai viselkedését. Bierwisch (2011: 344) pedig nem is kétféle komponensre tételez fel, hanem hármat, mert nemcsak a nyelven belüli szisztematikusságot, hanem a nyelven kívüli interpretáció homogén/heterogén jellegét is számításba veszi. Tehát nála így alakul a szemantikai komponensek rendszere:

	nyelvi szisztematikusság	interpretációs homogenitás	példák
szisztematikus jegyek	+	+	ACT, CAUSE, BECOME, LOC PHYSICAL, FEMALE, COLOR
idioszinkratikus jegyek	–	+	RED, GREEN, BLACK
akták (fájlok)	–	–	CANINE, FROG, BICYCLE

Harmadszor, ami azt a kérdést illeti, hogy hány szemantikai komponens van, egy olyan dekompozíciós elméletet lehet megnevezni, amely ugyan több szempontból sajátos nézeteket képvisel, de konkrét számot és listát javasol: a Természetes Szemantikai Metanyelv 63 egységet tartalmaz (Goddard 2010: 460), amelyek a Levin és Rappaport Hovav-féle primitív predikátumokkal és a Bierwisch-féle szisztematikus jegyekkel mutatnak leginkább hasonlóságot. Érdemes megemlíteni, hogy a szemantikai komponenseknek ezt a rendszerét legalább 15 kutató több mint három évtizedes több mint harminc nyelvre kiterjedő munkája alakította ki, amely Wierzbicka (1972) 14 elemű listájával vette kezdetét. (Wierzbicka 1996-ban 55 tagot számlált a Természetes Szemantikai Metanyelv lexikonja.)

Negyedszer, a nyelvek szókincsének **szisztematikus** vizsgálata – figyelemmel az enciklopédikus tudás grammatikai relevanciájára, valamint a logikailag vagy metafizikailag szükséges összetevők és a prototipikus/sztereotipikus enciklopédikus tudás közötti distinkcióra (vö. 45. o.) – adhat alapot a szójelentések szemantikai komponensekre bontására. Így „a szükség kívánta módon” (Prószéky 4. o.) esetlegesen újabb elemek kerülhetnek be a rendszerbe. Mondani sem kell, hogy nagyon távol állunk még attól, hogy egy-egy nyelv szókincse reprezentatív mértékben fel legyen térképezve. Tehát nem lehet meglepő, ha az újabb kutatások újabb javaslatokkal állnak elő. Ennek ellenére talán van néhány centrális eleme a szemantikai komponensek halmazának: ilyenek például az OKOZ, CSELEKSZIK, VÁLIK, MOZOG. Mind e közben számítanunk kell terminológiai problémára is, azaz a szemantikai komponensek megnevezése is különbözhet szerzőnként, ami mögött, persze, tartalmi megfontolások állhatnak. Lásd például a MOVE-nak a Jackendoff-féle (1990: 88–89) GO-tól való eltérő használatára vonatkozó megjegyzéseimet (48. o. 41. lábj.).

Rátérve opponenseimnek a magyar igéknek az értekezés **3.** fejezetében szereplő szemantikai-morfoszintaktikai osztályozásával kapcsolatos megállapításaira, legelőször Ladányi Mária idevágó általános megjegyzéseit (3. o.) veszem sorra:

1. Az osztályoknak/alosztályoknak nincs lexikai megnevezésük, ezért „a negyedik fejezetben szereplő igecsoportok egy része (pl. a mozgásminőséget jelölő igék, a hangadás igéi, a vágás igéi) közvetlenül nem, csak az egyes jellemzőkön keresztül kapcsolódik ehhez az osztályozáshoz”.

Ha az igeosztályok felállításában a lexikai-szemantikai reprezentáció összetevőinek számát, logikai típusát és az igék alkategorizációs keretét, azaz a vonzatok morfoszintaktikai jellemzőit vesszük figyelembe, akkor az eredményül kapott csoportoknak természetesen nem lesz lexikai nevük. A 4. fejezet megnevezett igeosztályai viszont a lexikai-szemantikai reprezentáció elemi predikátumain alapulnak, jóllehet az alternálódó igéket rendszereztem az argumentumszám változása szerint is. A 3. és a 4. fejezet igeosztályai között kereszthivatkozásokkal próbáltam megteremteni a kapcsolatot, l. a 4. fejezetben a (116), (117), (119), (124), (127), (133), (134), (146) igéi kapcsán. Köszönöm opponensemnek, hogy felhívta a figyelmemet (5. o.) arra, hogy ez elmaradt a (108)-beli igéknél.

2. Az igeosztályozásban megadott szemantikai szerepeket a szerző nem az értekezésben preferált nézetnek megfelelően, vagyis nem „az igék lexikai-szemantikai reprezentációinak logikai predikátumaiból vezeti le, hanem stipulált szemantikai szerepek listájából választja ki ezeket”, amit egyébként Prószéky Gábor (7. o.) elfogadhatónak tart az adott körülmények között.

Ha figyelembe vesszük, hogy 49 morfoszintaktikai alosztályt különböztettem meg, akkor – ha csak egy-egy igét választunk is ki ezekből az alosztályokból, amelyeken belül ráadásul további különbségek lehetnek a feltételezett szerepkiosztás szerint – a 49 ige elemzése túlhaladta volna a disszertáció kereteit. Így ilyen feladat nem szerepelhetett a célkitűzéseim között, hanem csak az, hogy bizonyos igeosztályok, nevezetesen az alternálódó igeosztályok típusait vizsgáljam meg a minimális szemantikai predikátumokig hatoló tüzetes példaelemzésekkel. Különböztetve a szemantikai szerepeknek a lexikai-szemantikai reprezentációk predikátumaiból való levezethetősége melletti elkötelezettség nem zárja ki, hogy a hagyományosan bevett (stipulált) szerepek elnevezéseit mint „rövidítéseket” használjuk munkánk során (vö. Kenesei 2020 és Siptár 2015 megállapításait a szófaj, ill. a fonéma fogalmáról). Csak azt kell mindig észben tartanunk, hogy minek a rövidítéséről van szó, azaz azt, hogy a szemantikai szerepek epifenomenális jellegűek a lexikai-szemantikai reprezentációkhoz képest. És ezt explicit módon bemutattam a 2. fejezetben az ágens, a természeti erő, a téma és az eszköz vonatkozásában. Másként fogalmazva: egy adott ige esetében, amelyiknél ágenst feltételeztem, akkor hibáztam volna, ha a jelentésleírás megadható lenne a CSELEKSZIK komponens nélkül. Persze, nem minden szereppel ilyen egyszerű a helyzet: voltak esetek, amikor külön jelöltem, hogy nem tudtam eldönteni, milyen szereppel bír egy vonzat. Tehát a jövőben sok munka vár még a lexikai szemantikára, amely a szintaxis számára is hasznos eredményeket produkálhat. Köszönöm Ladányi Máriának, hogy ráirányította erre a figyelmet.

3. Nem történik „utalás arra, hogy az osztályozott igeanyag honnan származik”. „Az sem válik világossá [...], hogy az egyes alosztályokban feltüntetett igék csak példák, vagy bizonyos esetekben az alosztályba tartozó igék teljes listájáról van szó [...]”

Az értekezés 78. oldalán azt hangsúlyozom, hogy az egyes igék vonatkozásában magamnak kellett a vonzatkereteket összeállítani, hozzáteszem az anyanyelvi intuícióm alapján, mert a magyar grammatikák nem adják meg az igék teljes vonzatlistáját, hanem csak egy-egy konkrét, főként nominális vonzatformára hoznak fel példákat (vö., pl., Balogh 2000: 195–200, Haader 2000: 485–495 és Keszler 2000: 426–429). Ahogy ugyanezen az oldalon írom, az egyes igeosztályokat tipikus példákkal illusztrálom. Tehát semmiképpen sem kívántam teljes listákat adni, már csak azért sem, mert nem volt céлом szisztematikusan számba venni az igékötös és képzett igéket vonzatszerkezetük szempontjából. Ahol csak egy ige szerepel, az viszont árulkodó lehet az adott vonzatszerkezet periférikus voltára nézve. Például: **3.2.2** igeosztály – *bevágódik -nÁl*.

Ladányi Mária az egyes alternációtípusok táblázatos összefoglalását áttekinthetőnek és informatívnak tartja, mégis felvetődik velük kapcsolatban néhány fontos kérdés (6–7. o.). Lássuk most ezeket:

1. A nem alternálódó igéknek miért nincs – specifikus jelentésük mellett – konstrukcionális jelentésük is? Az alternálódó igéknek az eltérő konstrukciókbeli azonos jelentése csak az alulspecifikált lexikai reprezentáció szintjén ragadható meg, a specifikus lexikai jelentés szintjén nem?

Az alternálódó és nem alternálódó igék különbségének megfelelően a reprezentációs szintek vonatkozásában is különbség mutatkozik. Az alternálódó igék két szinten kell, hogy ábrázolódnak: az alulspecifikált lexikai és a konstrukcionális jelentés szintjén. Az utóbbi jelentések mögött meghúzódó azonos jelentés csak alulspecifikált módon adható meg. Vagy megfordítva: az alulspecifikált reprezentáció biztosítja az alapját a különböző konstrukcionális jelentéseknek. Ezzel szemben a nem alternálódó igék nem igénylik két ábrázolási szint feltételezését. Tulajdonképpen a(z) alulspecifikálthoz képest) specifikus jelentésükben vesznek részt a rájuk jellemző konstrukció szerkezetében.

2. Az olyan lexikai általánosítások, mint pl. a mozgásminőség igéi, a hangadás igéi, a vágás igéi hogyan lennének beilleszthetők a rendszerbe?

Az alternálódó és nem alternálódó igék csoportjai egyfelől a lexikai-szemantikai reprezentációk összetevőinek száma és logikai típusa szerint alkotnak rendszert, másfelől pedig a reprezentációkban szereplő predikátumok (pl. CSELEKSZIK, OKOZ, MOZOG, HANGOT_KIBOCSÁT, VAN, nem EGÉSZ) szerint. Továbbá ami a mozgásminőség, a hangadás, a vágás igéit illeti, ezek (együtt a térbeli elhelyezkedés igéivel) – az 5. fejezetbeli lexikai-konstrukciós elemzés eredményeként – összevonhatók egyetlen csoportba, amennyiben a korábban külön kezelt négy igeosztály argumentumszerkezeti változása egyetlen jelentéssémával megragadható. Vö.:

- (1) a. 'X meghatározott módon mozog úgy, hogy X helye, amely egy konkrét iránnyal rendelkező ösvényhez tartozik vagy amely egy ilyen ösvény végpontja, α viszonyban áll az R vonatkoztatási tárgy helyével';
- b. $[[x \text{ MOZOG}_m] : [\text{DIR}/\text{FIN} [x \text{ LOC}] \alpha r \text{ LOC}]]$, ahol m = a specifikus mozgásmód.

Prószéky Gábor azon meglátásával kapcsolatban (4. o.), hogy „a lexikon és a szintaxis egyfajta kontinuumot alkot” (hagyományos lexikai elemek – lexikai szabályok – hagyományos szintaktikai szabályok), megjegyzem, hogy a 4.2.1 alfejezetben én is tárgyalom a lexikai szabályokon alapuló megközelítést (többek között: Pinker 1989, Levin – Rappaport Hovav 1995, Rappaport Hovav – Levin 19989, valamint Ladányi 2008 és Komlósy 2015 alapján) és Pustejovsky (1995) generatív lexikon elméletét. Mivel az utóbbiból a kompozíció művelete, amikor egy egyszerű szerkezetben több összetevő is viselkedhet funktorként (predikátumként), az érdekes a szintaktikai alternációk szempontjából, én Pustejovskyt a konstrukcionizmus első képviselőjének tekintem. A konstrukcionizmus azonban nála csak részlegesen jelenik meg (szemben Goldberg 1995-tel), mert az ige egy bizonyos jelentése a konstrukcióban áll elő, míg másik jelentése eleve az igéhez van kapcsolva a lexikonban. A 4.2.2-ben javasolt lexikai-konstrukciós koncepció – mint az

elnevezés is jelzi – nem az egyik vagy másik módon kezeli az alternációban részt vevő igét, hanem mindkét megközelítési módot érvényesíti. De természetesen ez nem jelentheti a két megközelítés egyszerű „összeadását”. A konstrukciókban létrejövő jelentések alulspecifikált lexikai-szemantikai reprezentációk formájában vannak sajátosan megalapozva.

2.2. Válasz a specifikus észrevételekre

Először Andor József ilyen jellegű észrevételeire szeretnék reagálni. Köszönöm azt a felvetését (2. és 3. o.), hogy érdemes lenne összevetni a magyar igék osztályozását a Fillmore és mtsai által létrehozott FrameNet adatbázisbeli típusokkal. Amint azonban maga is megjegyzi (2. o.), ez már egy jövőbeli újabb monográfia feladata. Andor József (uo.) ugyancsak szerette volna látni az értekezésben az *elkezd* típusú igék felszínén nem megjelenített argumentumainak számbavételét (vö. pl.: *elkezdett írni/olvasni*). Annak ellenére, hogy az értekezésbe nem került bele ennek a problémának a kidolgozása, egy külön tanulmányban megvizsgáltam ezt a jelenséget: l. Bibok 2016-ot. Andor József az alulspecifikált reprezentáció 4. fejezetbeli bemutatása kapcsán javasolja (3. o.) az említett világismereti tényezők beépülésének taglalását. Mivel itt csak a reprezentáció általános jellegének ismertetéséről volt szó, a releváns tudáskeretek szerepét az 5. fejezet konkrét elemzéseiben veszem figyelembe. Ezekről szólva, opponensem ezt nyugtázza is (3. o.).

Andor József szerint (3. o.) a 112–113. oldalon tárgyalt *függ* és *heverészik*, *heveredik* igék alternációs viselkedése magyarázatot nyerhet lexikális jegyeik ([+/- állapot], [+/- szándék]) alapján: *heveredik*: [+ szándék], [– állapot], *heverészik*: [+ szándék], [+ állapot], *függ*: [+ állapot], [+/- szándék]. Már ebből látszik, hogy a [+ állapot] és a [+ szándék], valamint a [– állapot] és a [– szándék] nincs egymással szoros korrelációban. Vegyük még az *áll* igét, amelynek a feltételezhető jegyei a következők: [+/- állapot], [+/- szándék]. Ugyanis az *áll* előfordulhat mind lokális, mind direkcionális vonzattal és mind ágensi, mind téma szerepű alannyal. Csakhogy az *áll* esetében – a *függ*-től eltérően – a [+/- szándék] nemcsak a [+ állapot]-tal, hanem a [– állapot]-tal is összefügg, még hozzá azon a bonyolultabb módon, hogy az első esetben a [+ állapot] és a [+/- szándék], míg a másodikban a [– állapot] és csak a [+ szándék] korrelál egymással. Ugyanis az 'állapot' jelentés lehet szándékolt és nem szándékolt, míg a 'nem állapot', tkp. a 'mozgás' jelentés csak a szándékoltság megléte esetén fordul elő. Vö.:

- (2) a. Péter (a szőnyegen) áll.
b. Péter a szőnyegre áll.
- (3) a. A váza az asztalon áll.
b. *A váza az asztalra áll.

A fent jelzett – jegykombinációkkal maradéktalanul nem megragadható – összefüggéseket gond nélkül képesek kezelni és magyarázni az értekezésem 149–151. oldalán javasolt lexikai-szemantikai ábrázolások (az elemzett igék összefoglaló táblázatát l. a 152. oldalon).

A lokatív alternáció kapcsán Andor József érdekesnek találta volna (3. o.) Zsilka János évtizedekkel korábbi munkáira való hivatkozást. A 115. oldal 110. lábjegyzetében jeleztem, hogy a nemzetközi vizsgálatokkal párhuzamosan Zsilka (1966)-tal a magyarban is elkezdődött a kérdéses jelenség kutatása. A Zsilka által felépített modellre azonban nem tudhattam kitérni, mert a szerkezeti sorok levezetése, valamint az ige tulajdonképpeni és metaforikus jelentése közötti összefüggések nem eléggé explicitek (a tulajdonképpeni jelentés felbontásának nincs formális ábrázolása), továbbá a célkitűzések különbsége miatt: a nyelv szerves rendszerének modellje végülis a metaforizáció és a jelentésváltozás leírására irányul (vö. Zsilka 1987).

A szintaktikai alternációk lexikai-konstrukciós megközelítésének a 6.3 alfejezetben a lexikai pragmatika irányába tett kiterjesztése kapcsán Andor József hiányolja (4. o.) az *elment az iskolától* konstrukció összevetését a tárgyalt *elment az iskolából* konstrukcióval. Mivel nem tartozott az értekezés elsődleges céljai közé a lexikai pragmatika teljes bemutatása, hanem csak a lexikai-konstrukciós elemzéseket kívántam tágabb keretekbe foglalni, szükségszerűen kimaradtak az értekezésből az előbbi kidolgozása során elért eredményeim. Bibok (2017)-ben a 82–83. oldalon elemzem a következő példákat:

- (4) a. 1975-ben Péter elment az iskolától.
- b. Délelőtt tíz órakor Péter elment az iskolától.

A (4a)-beli *1975-ben* időhatározó az *iskolától* ragos főnévnek az 'iskola intézményéből' tipikus értelmezését segíti elő, azaz az időhatározó hatására az *iskola* 'intézmény' jelentése és a *-tól* ablativusi rag másodlagos 'belső helyről' jelentése kapcsolódik össze. A (4b)-beli *délelőtt tíz órakor* időhatározó kontextusában az *iskolától* ragos főnevet az 'iskola épületétől' tipikus módon értelmezhetjük, azaz ennek az időhatározónak a hatására az *iskola* 'épület' jelentése és a *-tól* ablativusi rag elsődleges 'külső helyről' jelentése választódik ki. Az *iskolától* ragos főnév két értelmezésének ('iskola intézményéből' és 'iskola épületétől') megfelelően az *elme*gy a (4a)-ban mint a társadalmi státus megváltozása, a (4b)-ben mint fizikai mozgás interpretálódik. A (4a) és a (4b) egyes összetevői jelentésének egymástól való függését nevezik a kétszintű konceptuális szemantikában konceptuális szelekciónak, a generatív lexikon elméletében pedig együttes kompozíciónak, amelyek szembetűnő hasonlóságot mutatnak a Ladányi Mária említette (2. o., 2. lábj.) langackeri kölcsönös kidolgozás fogalmával. (A konceptuális szelekcióról és az együttes kompozícióról, valamint ezek egymásra vonatkoztatásáról l. Bibok 2017-et.)

Ami a száliens jelentés fogalmának mellőzését ért kritikát illeti (4. o.), arra azt tudom válaszolni opponensemnek, hogy megkülönböztetem (Bibok 2017: 84) a nyelvi kifejezések interpretációjának **folyamatára** és a jelentéseik megfelelő **reprezentációira** vonatkozó fogalmakat és állításokat. Míg a száliencia (feltűnőség – Tolcsvai Nagy 2017: 1079) az előbbi szinthez tartozik, az alulspecifikált jelentésábrázolásoknak egyáltalán nem volt célja a valós idejű interpretáció explikálásához való hozzájárulás. Ugyanakkor magának az alulspecifikált lexikai-szemantikai ábrázolásnak mint reprezentációs szintnek a feltételezése nem tűnik irreálisnak a poliszémia feloldása szempontjából sem. Falkum és Vicente (2015: 4) hivatkoznak Steven Frisson szemmozgás-követéses eljárással végzett kísérleti munkájára, amely azt sugallja, hogy a poliszémia feloldása egy alulspecifikált jelentés aktiválásával kezdődik, mielőtt az olvasó rátalálna a megfelelő értelemre a későbbi kontextus alapján. Továbbá ha magát a *száliens* terminust nem is használom, az értekezésben és a lexikai pragmatikában általában fontos szerep jut a tipikus értelmezéseknek, amelyek a tágabb kontextusban felülírhatók, valamint a lexikai reprezentációk enciklopédikus részének megragadására szolgáló sztereotípiáknak és prototípusoknak.

Andor József megemlíti még (4. o.), hogy a szójelentés lehet nemcsak alul-, hanem felülspecifikált is, azaz a használatban előforduló jelentés csak egy része a jelentésreprezentációval lefedett tartománynak. Ezzel kapcsolatban arra hívom fel a figyelmet, hogy az alulspecifikáltság módjai maguk elég változatosak lehetnek (45–46. o.), például: az opcionális rész zárójelezése, a változók (paraméterek) bevezetése, amikor ráadásul az egyik változó értékei korrelációban állhatnak egy másik változó értékeivel, valamint a fókuszálható (profilálható) részek egy formulába való összevonása. Az utolsó módot a lokatív alternációt mutató ígék esetében használhatjuk. L. az 5.2 alfejezetet, ahol a *ken* ige két konstrukcionális jelentése megfelel egy összetett – az „&” kötőszót tartalmazó – eseményleírás kötőszó előtt vagy után álló profilált részének. Ez a reprezentációs eljárás tkp. felülspecifikációnak

számítana azokban az elképzelésekben, amelyek elkülönítik a specifikáció két fajtáját. Azonban tekinthetünk erre az eljárásra úgy, mint alulspecifikációra. Azért beszélhetünk alulspecifikációról, mert a reprezentáció opcionális – csak az egyik vagy másik konstrukcionális jelentés számára releváns – elemeket tartalmaz. Másként fogalmazva: a reprezentációban összekapcsolt alternatívák együttese kevésbé specifikus, mint a megfelelő konstrukcióban ténylegesen megjelenő egyik vagy másik alternatíva. Ide kapcsolható Ladányi Mária azon megjegyzése (6. o.), amely szerint a lokatív alternáció kezelésére létrehozott reprezentáció nem meggyőző, mert „az eltérő konstrukciók jelentésének összekapcsolásától az alulspecifikált jelentés nem lesz egységes”. Két észrevételt kívánok tenni. Először, ha a javasolt reprezentáció nem fogadható el mint alulspecifikált, tekintsen rá opponensem felülspecifikáltként: a használatban előforduló jelentések csak egy-egy részét képezik a jelentésreprezentációval lefedett tartománynak (az, hogy ezek között a részek között mi a viszony, másodlagos kérdés). Másodszor, akár így, akár úgy nézzük, a javasolt reprezentáció pontosan megadja a lokatív alternáció feltételét – ugyanúgy, mint az opcionális részeket tartalmazó reprezentációk más alternációk esetén.

Ladányi Mária további specifikusabb észrevételeit tekintve, vegyük először azt a megjegyzését (2. o.), hogy a szintaktikai argumentumok maximális számát illetően a szerző „a generatív grammatika helyett (e helyt konkrét hivatkozás nélkül) a függőségi grammatika megközelítésmódja mellett foglal állást”. A hivatkozás elmaradására mentségemül csak az szolgálhat, hogy a kérdés kapcsán az alfejezet előző részében többször hivatkozott Apresjan – sok más orosz szerzőhöz hasonlóan – a mondat szerkezetet a függőségi grammatika terminusaiban írja le (vö. Apresjan 2010: 22–23).

Külön köszönöm Ladányi Mária igeosztályozással kapcsolatos részletekbe menő megjegyzéseit (4. o.). Az alábbiakban megpróbálok ezekre válaszolni:

1. Miért veszem fel a nullaargumentumú alanytalan igék osztályát (pl. *alkonyodik*), ha Németh T. 2019-tel értek egyet és implicit argumentumról lehet beszélni?

Az igeosztályok 3. fejezetbeli leírásának sémája – a morfoszintaktikai realizáció, a szemantikai szerepek és a példák mellett – tartalmaz egy *Megjegyzés* komponenst a kiegészítő információk számára, amelyek módosíthatják vagy megkérdőjelezhetik az igék feltételezett argumentumszáma vonatkozó standard nézeteket. Ezek közül némelyiket, például a mozgásmód igéinek egyargumentumúságát, azután részletesen kritizálok az 5. fejezetben, ahol ez elengedhetetlenül szükségesnek mutatkozik a mozgásmód vs. haladó mozgás alternáció lexikai-konstrukciós magyarázata szempontjából. A nullaargumentumú alanytalan igék létének megkérdőjelezése viszont csak az adott osztályhoz fűzött megjegyzésben történt meg, ugyanis ez a kérdés a szintaktikai alternációk vonatkozásában nem került újból elő. Mindazonáltal el kell ismernem, hogy amennyiben ezt a megjegyzést – kibővítve – a klasszifikáció előtt helyeztem volna el, a magyar igék szemantikai-morfoszintaktikai osztályozása megadható lett volna a nullaargumentumú alanytalan igeosztály nélkül. Ebben az esetben a természeti jelenségeket megnevező igék mint természeti erő szerepű alanyos igék – a nem ergatívokkal és a nem akkuzatívokkal együtt – az egyargumentumú tárgyatlan igék közé tartoznak.

2. Mi az oka annak, hogy bizonyos propozicionális argumentumoknak nem tagmondatos vonatként **kell** megjelenniük?

Lehet, hogy nem szerencsés a megfogalmazás. Mindössze arra szerettem volna utalni, hogy egyrészt például a 2.2.1 igeosztállyal szemben (*vaklármának/használatatlannak bizonyul*) a

2.3.1 igeosztályban a propozicionális argumentum tagmondatos vonzatként formálódik meg (az *következik*, *hogy*...). Vö. még: *bizonyos*, *hogy*... Másrészt, nemcsak nyelven belüli lexikai különbségek szabályozzák a szemantikai argumentumok morfoszintaktikai realizációját, hanem nyelvek közöttiek is. A magyar *bizonyul*-tól eltérően az angol *prove* és az orosz *okazat'sja* mint alanyemelő ige ismeretes. L. az 1. és 2. megjegyzést a **2.3.1** igeosztálynál.

3. A példákat a többféle szerepkeret (ha van) szerinti csoportosításban kellene megadni.

A Ladányi Mária által példaként hivatkozott **4.1.9** esetében az ötféle szerepkeretnek megfelelően külön-külön sorokban szerepelnek az igei példák. Ugyanígy például a **3.1** és a **3.2.10** esetében három-három különböző példaszor olvasható. L. még a **3.2.5**-öt, ahol két példaszor található. Sőt, olyankor is külön, pontosvesszővel tagolt, példaszorok szerepelnek, amikor csak egy szerepkeret van, de az igék kisebb szemantikai csoportokra bonthatók. Pl. a **2.1.1**-ben szétválnak a hangadás és a mozgásminőség igei.

4. A *non-volitional* kifejezés használatával (55. o.) kapcsolatban opponensem megjegyezte, hogy „a korábbiakban az akaratlagosság nem merült fel mint az ágensség jellemzője”.

Igen, következetesebb lett volna, ha a cselekvés (és ebből kifolyólag a CSELEKSZIK) meglétéről vagy hiányáról beszéltem volna. Ekkor nem merült volna fel a Dowty-féle (1991) protoágens és protopáciens (prototipikus) jellemzőinek kérdése sem.

5. Elismerem, hogy egyszerűen eltévesztettem, mikor a *vízbe gázol* példában a *gázol* igét a 86. oldalon nem ágensi alanyúnak mondtam. Ugyanakkor a 98. oldal 4. megjegyzésében nem tévedés a *megrakja a teherautót szénával / egy targoncával* példa, mert az anyagi eszköz (means) szerepű összetevőről (*szénával*) nem, csak az eszköz (instrument) szerepű összetevőről (*egy targoncával*) állítom, hogy váltakozhat az ágensi alannal.

6. Igen, egyszerűbb volt a **4.1.1** osztály megjegyzéseiben megemlíteni, hogy lehetséges egy negyedik argumentum, mint felvenni néhány ige miatt a négyargumentumú igék csoportját különböző alosztályokkal (*vásárol/vesz -t -tŐl -ért*, *elad -t -nAk -ért*, *honorál/kompensál -t -nAk -vAl*). Bár egy teljesebb klasszifikáció semmiképpen sem lehet meg a háromnál több szemantikai argumentumú osztályok nélkül (míg a nullaargumentumú osztály elhagyható belőle, vö.: 8. o. 1. pont).

7. Köszönöm Ladányi Máriának, hogy a **4.1.8** osztály (pl. *mege-rősít vkit elhatá-rozá-sában/gyanújában*), valamint a **4.4.2** osztály (pl. *beszélget -vAl*) obliquusi komplexumának propozicionális, ill. ko-ágens jellegére felhívta a figyelmemet.

8. A jövőre nézve megfogadom opponensem tanácsát, hogy az igecsoportok példáinál érdemes lenne mindig feltüntetni a szintaktikai argumentumokat, beleértve a tárgyragosakat is.

Figyelembe véve Ladányi Mária megjegyzéseire adott fentebbi válaszaimat és megfogadva Andor József példaillusztrációkra vonatkozó tanácsát (2. o.) is, a magyar igék klasszifikációjának összefoglaló táblázata újabb formájában a következőképpen néz ki:

1. táblázat: A magyar igék szemantikai-morfoszintaktikai osztályozása (újabb változat)

szemantikai osztály	szintaktikai osztály	morfoszintaktikai alosztály
egyargumentumú igék	tárgyatlan igék	természeti erő szerepű alanyos igék: <i>alkonyodik</i> (1.) nem ergatív igék: <i>bólint</i> (2.) nem akkuzatív igék: <i>búzik</i> (3.)
	predikatív vonzatú igék	részeshatározó esetű predikatív vonzatok: <i>vaklármának bizonyul</i> (4.)
	tagmondatos vonzatú igék	alanyi tagmondatos vonzat: <i>az következik, hogy...</i> (5.)
kétargumentumú igék	tárgyas igék: <i>eszik -t</i> (6.)	
	obliquusi vonzatú igék	különböző esetekben álló obliquusi vonzatok: <i>fél -tÓl, bevágódik -nÁl, alkalmazkodik -hOz, aggódik -ért, hisz -nAk, ábrándozik -rÓl, vizsgál -bÓl, kerül -bA, bízik -bAn, foglalkozik -vAl, hasonlít -rA, gondolkodik -On, terjed -ig, él vhol, érkezik vhová, kezdődik -kor</i> (7–22.) a fentebbi kétargumentumú igék obliquusi vonzata tagmondat formájú is lehet, ha „[a]z alaptag jelentésére az a jellemző, hogy mondatban kifejezhető tartalma van” (Haader 2000: 491)
	predikatív vonzatú igék	különböző esetekben álló predikatív vonzatok: <i>vaklármának hangzik nekem, szakembernek gondol, közösséggé alakul</i> (23–25.) infinitívuszi predikatív vonzatok: <i>akar V-ni, enged -t V-ni</i> (26–27.)
	tagmondatos vonzatú igék	alanyi tagmondatos vonzat: <i>úgy tűnik vkinek, hogy...</i> (28.) tárgyi tagmondatos vonzat: <i>azt/úgy gondolja, hogy...; engedi (azt), hogy...</i> (29.–30.)
háromargumentumú igék	komplex vonzatstruktúrájú igék	tárgyi + obliquusi vonzatok: <i>irigyel -t -tÓl, hasonlít -t -hOz, irigyel -t -ért, ad -t -nAk, biztosít -t -rÓl, kisemmiz -t -bÓl, befog [lovat a kocsiba], megerősít -t elhatározásában, közöl -t -vAl, kér -t -rA, hagy -t vhol, állít -t vhová</i> (31–42.) (l. a kétargumentumú obliquusi vonzatú igékhez fűzött megjegyzést) tárgyi + predikatív vonzatok: <i>portásnak alkalmaz -t, alakít -t -vÁ</i> (43–44.) tárgyi tagmondatos vonzat + különböző obliquusi vonzatok: <i>engedi -nAk (azt), hogy...</i> ; stb. (45.) obliquusi + obliquusi vonzat: <i>hálálkodik -nAk -ért, beszél -vAl -rÓl, érdeklődik -tÓl -rÓl</i> (46–48.) (a második obliquusi vonzat tagmondatként is kifejeződhet – l. a kétargumentumú obliquusi vonzatú igékhez fűzött megjegyzést)
négyargumentumú igék	komplex vonzatstruktúrájú igék	tárgyi + obliquusi + obliquusi vonzatok: <i>vásárol -t -tÓl -ért, elad -t -nAk -ért, honorál -t -nAk -vAl</i> (49–51.)

ötargumentumú igék	komplex vonzatstruktúrájú igék	tárgyi + obliquusi + obliquusi + obliquusi vonzatok: <i>bérel -t -tŐl -ért -ra, szállít -t vhonnan vhová -vAl</i> (52–53.)
igék, amelyek magasabb rendű predikátumok argumentumai	határozói vonzatú igék: <i>durván bánik -vAl</i> (49.)	

Ladányi Mária bírálatának még egy észrevételére szeretnék reagálni a 2.2 szakaszban. Úgy véli (7. o.), hogy az 5. fejezetből „kissé kilóg” az orosz lokatív alternáció bemutatása. Az alternációk kezelésének lexikai-konstruktív javaslatát fontosnak tartottam kiterjeszteni más nyelvre is, hogy ne csak a magyarra legyenek érvényesek a megállapításaim (vö. 228. o.). Másik két opponensem is eredményesnek értékeli ilyen szempontból az oroszra vonatkozó vizsgálatokat (Andor 4.o., Prószykó 9. o.).

Vegyük most Prószykó Gábor véleményének ide tartozó, specifikusabb megjegyzéseit.

Elismerem, hogy a vonzatok és a szabad határozók megkülönböztetése kapcsán a magyar szakirodalom teljesebb áttekintéséhez hozzátartozott volna Prószykó (1989) is (bár maga a szerző úgy nyilatkozik, hogy az sem oldja meg a problémát – 2. o.)

Opponensem szerint (2. o.) az *Anna lassan fizetett a gyógyszerértől* mondatban *a gyógyszerértől* a *lassan* bővítménye. De nem adja meg ennek a feltételezésnek a szintaktikai indokát. Az ezzel az elemzéssel párhuzamba állított parafrázis is (*A fizetés a gyógyszer hatása miatt lassan történt*) inkább az ellenkező irányú viszonyt mutatja a két összetevő között. Pontosabban *a gyógyszer hatása miatt* összetevő a *lassan* által módosított eseményt, ill. a *lassan történt* (vagy az eredeti mondatban: *lassan fizetett*) összetevőt módosítja, azaz az utóbbihoz kapcsolódik adjunkcióval az előbbi. Ezért én a magam részéről megmaradnék annál az elemzésnél, amelyet az értekezés 32–33. oldalán Héja–Gábor (2008) alapján ismertetek.

Opponensem megjegyzi (8. o.), hogy szemben az *önt*-tel nemcsak a *teleönt*, hanem az általam nem vizsgált *kiönt* és *leönt* is megengedi -vAl változatot: *kiönt (vmi betonnal)* és *leönt (vki borral)*. Ehhez még hozzátehetjük azt, amivel tkp. egy újabb tanulmány tárgyának kibontása kezdődik meg, hogy szemben a *teleönt*-tel az utóbbi két igekötős ige az anyag helyválttatását is jelölheti. Vö.:

- (5) a. Péter kiöntötte betonnal a pince alját.
b. Péter kiöntötte a betont a pince aljára.
- (6) a. Péter leöntötte borral Palit.
b. Péter leöntötte a bort Palira.

Csak hogy a *kiönt* és *leönt* alternációja, azaz a kétféle használata a cselekvés különböző módjait (és céljait) tételezi fel, nem úgy, mint a *ken* alternációja, ahol az egyik és a másik esetben is simító mozdulatokkal okozzuk az anyag helyváltoztatását, ill. az anyaggal befedést. A *kiönt* esetében például míg az anyag helyváltoztatása nem kívánt különös mozdulatokat (vö. (5b)), addig a pince aljának betonnal való kiöntése csak precízebb és szakszerűbb munkával volt elvégezhető (vö. (5a)). Még akkor is, ha Péter mint mesterember nem teljesen végzett „mesteri” munkát vagy ha Péter mint nem szakember maga csinálta meg a pince lebetonozását.

3. Válasz a módszertani és a metaelméleti reflexiókkal kapcsolatos észrevételekre

Bár Andor József véleményének összegző részében (4. o.) elismeri, hogy „[a] dolgozatban közölt nyelvi adatok összességéhez nem fér kétség”, mégis hiányolja (3. o.) az „anyanyelvű alanyok intuitív alapú megítélésének” eredményeit. Szerinte az eltérő „tudáskeret-alapú

lexikális jegyeik” miatt kérdéses, hogy a *császkál* és a *járőrözik* azonos csoportba tartozik (3. o.). A 108. oldalon a (115) alatt felsorolt mozgásmódot kifejező igék azonban nem másért, csak azért kerültek egy csoportba, mert – ahogy írom is – nem állhatnak direkcionális vonzattal. Andor József itt hangot ad annak a véleményének is, hogy a (118)-beli és a (119)-beli alternáció elfogadottabb lehet a *csattog* igével, mint a *nyikorog* igével, megemlítve egyúttal, hogy az elfogadhatóság minősítése gradációs kérdés. Ladányi Máriára (2007: 215, 2008: 308) hivatkozva, magam is hangsúlyozom (111. o., 145. o.), hogy egyes, igekötő nélküli hangkibocsátási igék direkcionális vonzattal szokatlannak és furcsának tűnhetnek. De a megfigyelhető jelentésváltozás produktivitását Ladányi Mária sem vonja kétségbe. Ez pontosan egybevág a szintaktikai alternáció lexikai-konstrukciós kezelésével, amely az ige számára nem egy teljes, hanem csak egy alulspecifikált jelentést tételez fel, amely alapul szolgálhat egy – akár szokatlan – konstrukciónális, azaz nem lexikalizálódott, jelentés számára. A metaelméleti rész 6.1 alfejezetében (*From data to theory and vice versa*) pedig ezzel az esettel illusztrálom, hogy a konkrét nyelvi kifejezések elfogadhatósága vonatkozásában mindig számíthatunk bizonytalan ítéletekre. Ebben az alfejezetben visszautalok az értekezés egy másik példájára is (162. o.), bemutatandó az ítéletek szóródását a nem teljesen elfogadhatóktól a valószínűleg vagy teljesen elfogadhatókig attól függően, hogy mennyire összetett az állapotváltozás eredménye. L. a (7a)-t, amellyel kapcsolatban fenntartásaik lehetnek bizonyos beszélőknek, mint például a felhasznált tanulmány egyik lektorának, és a (7b)-t, amely az előzőnek némileg módosított változata (a *megrak* helyett a *felrak* szerepel benne):

- (7) a. A targonca **megrakta** a teherautót.
b. A targonca **felrakta** a ládát a teherautóra.

Köszönöm Prószyk Gábor dicsérő szavait (11. o.), amelyek a kutatási keretrendszer mögött meghúzódó módszertant érintik, valamint Ladányi Mária elismerő véleményét (8. o.), amely szerint az „elméleti keretre történő metatudományos reflektálás, illetve a más elméleti keretekkel történő ilyen típusú összehasonlítás [...] egy kifejezetten új szempont bevonását jelenti a kutatásba”. Az állítások evidencialitására vonatkozó részt – töménysége és nehezen feldolgozhatósága (Ladányi 8. o.) miatt – a jövőben jobban ki kell dolgoznom.

Ugyanakkor Ladányi Mária módszertani szempontból problematikusnak látja (7. o.), hogy „az elemzett anyagok forrását a bemutatott vizsgálatok előtt nem adja meg a szerző”. Ezzel kapcsolatban szeretnék utalni az értekezés bevezető fejezetében írtakra (14. o.). Szokatlannak tűnhet, hogy módszertani és metodológiai kérdések az utolsó előtti, azaz az összefoglalás előtti fejezetre maradnak. Ez azonban szándékos választás következménye, amelyet két okból is kénytelen voltam megtenni. Egyrészt, az a szilárd meggyőződés motivált, hogy módszertani vitákat igazából kiterjedt tárgytudományos vizsgálódásokra alapozva érdemes folytatni. Másrészt, ha az elemzéseimet egy konkrét, nevezetesen a Kertész–Rákosi-féle (2012, 2014) metaelmélettel szeretném ütköztetni, először be kell mutatnom azt, aminek metaelméleti értékelésére vállalkozom. Ráadásul az adatforrások kérdésköre, ami időnként az intuíción és a korpuszok félrevezető kettősségére korlátozódik, szintén jobban megtárgyalható egy metaelmélet szélesebb kontextusában. Sőt, az adatok tálalásának egy speciális tulajdonsága, azaz a kritikus példák ismétlődő használata is akkor válik könnyen igazolhatóvá, ha valaki megismerkedik a Kertész–Rákosi-féle (2014: 32) plauzibilis érvelési folyamattal, amely ciklikus természetű: a kutató visszatér az adott problémákhoz újból és újból, és újraértékeli a korábbi döntéseit. Ehhez még azt kívánom hozzátenni, hogy – a triviális, intuíción alapuló példákat nem számítva – az értekezés korábbi fejezeteiben található kevésbé egyértelmű példák forrását rendszeresen megadtam. Sőt, utaltam a példák

elfogadhatóságával kapcsolatos problémákra is, pl. a hangkibocsátási igék kapcsán opponensem munkáinak (Ladányi 2007, 2008) megállapításaira is.

Ladányi Mária nem tartja elfogadhatónak az intuitív/introspektív adatok és a korpuszadatok egymást kizáró szembeállítását (7. o.). Az igazság az, hogy ilyen szembeállítás nem kívántam tenni. A dichotómiát – ahogy az előző bekezdésben is fogalmaztam – inkább félrevezetőnek gondolom. Arra szerettem volna ráirányítani a figyelmet, hogy a szavak és a konstrukciók értelmezése milyen nagymértékben függ a szűkebb és tágabb kontextustól, valamint a dekontextualizált és kontextuális enciklopédikus – következésképpen a pragmatikai – tudástól. Ezek a mozzanatok pedig igencsak megnehezítik a korpusznak mint adatforrásnak a használatát. Ráadásul, ha elfogadjuk Kertész és Rákosi (2014: Section 3.1, 2012: Section 13.2) nyelviadat-fogalmát, amely szerint nem egy kifejezés vagy konstrukció magában képez adatot, hanem a róla szóló állítások is hozzátartoznak, akkor világosan látható, hogy az adat mint olyan nem független bizonyos értékeléstől. Úgy vélem, hogy miután kidolgoztam a szintaktikai alternációk lexikai-konstrukciós elemzésének keretét és kiterjesztettem azt a lexikai pragmatika irányába, jobban érthető, hogy milyen fajta példa milyen fajta jelentés számára szolgálhat adatul. Az elvégzett tárgy- és metatudományos elemzések eredményeivel felfegyverkezve, kedvezőbb helyzetben érzem magamat, hogy az igelisták kiegészítése és pontosítása céljából belevágjak az opponensem által (8. o.) hiányolt korpuszvizsgálatokba.

4. Válasz a szerkezeti és formai megjegyzésekre

A **kifejtés menetére** vonatkozó megjegyzések részben előkerültek már, amikor Andor József felvetéseire reagáltam. Ebben a külön pontban térek ki viszont Ladányi Mária ilyen irányú kritikájára.

Opponensem kifogásolja (4. o.), hogy az *unergative* és az *unaccusative* terminusok csak második előfordulásukkor a 3. fejezetben vannak definiálva. Mentségemre szolgálhat, hogy már az 56. oldalon egy lábjegyzetet szentelek a problémának, és mindkét helyen keresztshivatkozással jelzem a másik helyet, ahol foglalkozom vele.

Ladányi Mária szerint (5. o.) feszebb és kevésbé redundáns lett volna az 5. fejezet, ha elsősorban a saját koncepcióm szerint elemeztem volna a szintaktikai alternációt mutató / nem mutató igecsoportokat és csak ezen elemzések kapcsán tértem volna ki a rivális elképzelésekkel szembeni előnyökre. Nekem úgy tűnt, hogy mivel a meglévő lexikai és konstrukcionális javaslatok ellenében építem fel a koncepciómat és az elemzéseimet, nem feledkezve meg a korábbiak érényeiről sem, világosabb lesz a helyzet, ha ezt a sorrendet követem. Ez az elrendezés lehetőséget adott arra is, hogy a más típusú elképzeléseket és elemzéseket ne fragmentárisan ismertessem és az ezekre való utalások ne szakítsák meg a javasolt lexikai-szemantikai reprezentációk egységes gondolatmenetben való előterjesztését.

Köszönöm Ladányi Máriának a téma egészének kifejtését, az egyes részek, részletek összeillesztését, a fejezetek általános felépítését érintő észrevételeit (9. o.). Szeretném kijelenteni, hogy noha a disszertáció gondolatmenetének maximálisan logikus és lépésenkénti explikálására törekedtem az egyes célkitűzések egymásra épülő sorrendjének megfelelően, az egyes fejezeteket előremutató bevezetéssel indítva és a célok elérését deklaráló összegzéssel zárva, az opponensem által felvetett szempontokat mindenképpen szem előtt fogom tartani az értekezés szövegének további felhasználása során.

A **formai megjegyzésekre** vonatkozó válaszaimat Prószéky Gábornak a terminológia kapcsán tett megállapításaival kezdem. Itt most nem azokról fogok beszélni, amelyekben jogosnak nevezi (2. o.) az angol és magyar megfeleltetési nehézségeket tárgyaló észrevételeimet. Bár nem tartja a Jelölt hibájának, sőt, szerinte, nem is biztos, hogy egyáltalán hiba, véleménye 10–11. oldalán a terminusok több csoportját említi, amelyeknek magyar

szövegekbeli írásmódja problematikus lehet (ez természetesen az angol nyelvű értekezést nem, csak a magyar nyelvű téziseket érinti). Az egyes írásmódok kérdését nem kívánja eldönteni, csak felveti bizonyos változtatások megfontolását. Számára „idegen, hogy egy kiejtésben indokolatlan 'h' ott maradjon egy angoltól átvett görög szóban”, azaz a *thematikus*-ban. Ugyanakkor – teszem hozzá – a görög betű nevében ott „maradt”: *théta*, ami pedig előfordul a *théta-szerep*, *théta-kritérium* terminusokban. Ami az esetek nevét illeti, a *datívusz*, *genitívusz*, *lokatívusz* alakok – az *akkuzatívusz* mellett – „kezdenek polgárjogot nyerni a magyar nyelvészeti szakirodalomban”. A nem „hagyományos” eseteknél azonban még nem törik meg az „eredetiben író” hagyomány. Tehát Prószék Gábor szerint egyelőre inkább *obliquusi eset*, bár a véleményében az *oblikvusz* formát használja. Megjegyzem, az „uu” használata nem indokolt a kiejtés szerinti formát preferáló írásmód esetében. Ugyanígy vegyes (kiejtést vs. eredeti írott formát követő) írásképpel találkozhatunk az *agens* és a *patiens* szerepneveknél és a Prószék által nem említett *infinitívusz/infinitivus*-nál és *imperativus/imperatívusz*-nál, legalább is ha Tolcsvai Nagy Gábor Idegen szavak szótárát (Bp.: Osiris, 2007) nyitjuk ki (sem *indicativus*, sem *indikatívusz* nincs benne). A magyar helyesírás szabályai (Bp.: Akadémiai Kiadó, 2015, 12. kiadás) szótári részében az utóbbi három terminus közül csak az *infinitivus* alak szerepel. Így hát a magyar nyelvű terminológia problémái számos vonatkozásban rónak ránk feladatokat – ráadásul, nemcsak a magyar nyelvű nyelvészet művelésének, hanem a magyar és az idegen nyelvek oktatásának terén is.

A formai megjegyzéseket illetően még a következőket szeretném elmondani.

Prószék Gábor javaslatára (5. o.) megpróbálom a 61. oldalon induló hosszú, 56. lábjegyzetet beépíteni a törzsszövegbe. Ami pedig azt a megjegyzését (10. o.) illeti, hogy „a *beáll* fordítása [ti. a *become*] nem tartalmazza azt a jelentéstartalmat, ami a *katona lett* és a *beállt katonának* szerkezetek jelentése között van”, ezen a problémán – a fordításon kívül – talán a *beáll* morfémaenkénti glossázása segíthetne: 'in.stand'. Különben a *beáll* 'become'-ként való glossázása is többet mondó lehet, amennyiben figyelembe vesszük az etimológiai összefüggést: *become* < *be* + *come*.

Köszönöm Andor Józsefnek a kisszámú nyelvi hiba javítását és a 114. oldal 109. lábjegyzetéhez írt apró megjegyzését: Az az angol nyelvű megfogalmazás, hogy „English verbs, equivalent to Hungarian ones in (127)” tényleg nem volt szerencsés.

Szintén köszönöm Prószék Gábornak az értekezés tipográfiai kivitelezését méltató szavait.

Felhasznált irodalom

- Apresjan, Jurij Derenikovič (szerk.) 2010, *Teoretičeskie problemy russkogo sintaksisa: Vzaimodejstvie grammatiki i slovarja*. Moszkva: Jazyki slavjanskih kul'tur.
- Balogh, Judit 2000, A névszóragozás. In: Keszler Borbála (szerk.), *Magyar grammatika*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 183–208.
- Bibok Károly 2016, Implicit predikátumok lexikai pragmatikai nézőpontból. In: Kas Bence (szerk.), „Szavad ne feledd!”: *Tanulmányok Bánréti Zoltán tiszteletére*. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet, 129–138.
- Bibok Károly 2017, Szójelentéstan: a lexikai szemantikától a lexikai pragmatika felé. Budapest: Loisir Kiadó.
- Bierwisch, Manfred 2011 Semantic features and primes In: Claudia Maienborn – Klaus von Heusinger – Paul Portner (szerk.), *Semantics: An International Handbook of Natural Language Meaning, 1. kötet*. Berlin: de Gruyter, 322–357.
- Carston, Robyn 2002, *Thoughts and Utterances: The Pragmatics of Explicit Communication*. Oxford: Blackwell.
- Dowty, David 1991, Thematic proto-roles and argument selection. *Language* 67: 547–619.

- Falkum, Ingrid Lossius – Augustin Vicente 2015, Polysemy: Current perspectives and approaches. *Lingua* 157: 1–16.
- Goddard, Cliff 2010, The Natural Semantic Metalanguage approach. In: Bernd Heine – Heiko Narrog (szerk.), *The Oxford Handbook of Linguistic Analysis*. Oxford: Oxford University Press, 459–484.
- Goldberg, Adele E. 1995, *Constructions: A Construction Grammar Approach to Argument Structure*. Chicago (IL): University of Chicago Press.
- Grice, H. Paul 1975, Logic and conversation. In: Peter Cole – Jerry Morgan (szerk.), *Syntax and Semantics, vol. 3: Speech Acts*. New York: Academic Press, 41–58.
- Groefsema, Marjolein 2007, Concepts and word meaning in relevance theory. In: Noel Burton-Roberts (szerk.), *Pragmatics*. Basingstoke, Palgrave Macmillan, 136–157.
- Haader Lea 2000, Az alárendelő összetett mondatok. In: Keszler Borbála (szerk.), *Magyar grammatika*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 472–541.
- Héja Enikő – Gábor Kata 2008, A vonzatok és a szabad határozók elkülönítéséről. In: Sinkovics Balázs (szerk.), *LINGDOK 7: Nyelvész-doktoranduszok dolgozatai*. Szeged: SZTE NYDI, 43–57.
- Horn, Laurence R. 2008, Pragmatics and the lexicon. In: Piet van Sterkenburg (szerk.), *Unity and diversity of languages*. Amsterdam: John Benjamins, 29–41.
- Huang, Yan 2009. Neo-Gricean pragmatics and the lexicon. *International Review of Pragmatics* 1/1: 118–153.
- Jackendoff, Ray 1990, *Semantic Structures*. Cambridge (MA): MIT Press.
- Jackendoff, Ray – Jenny Audring 2019, The Parallel Architecture. In: András Kertész – Edith Moravcsik – Csilla Rákosi (szerk.), *Current Approaches to Syntax: A Comparative Handbook*. Berlin: de Gruyter, 215–239.
- Kenesei, István 2020, Life without word classes: On a new approach to categorization. In: András Bárány – Theresa Biberauer – Jamie Douglas – Sten Vikner (szerk.), *Syntactic Architecture and Its Consequences II: Between Syntax and Morphology*. Berlin: Language Science Press, 67–80.
- Kertész, András – Edith Moravcsik – Csilla Rákosi (szerk.), *Current Approaches to Syntax: A Comparative Handbook*. Berlin: de Gruyter.
- Kertész, András – Csilla Rákosi 2012, *Data and Evidence in Linguistics: A Plausible Argumentation Model*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kertész, András – Csilla Rákosi 2014, The p-model of data and evidence in linguistics. In: András Kertész – Csilla Rákosi (szerk.), *The Evidential Basis of Linguistic Argumentation*. Amsterdam: Benjamins, 15–48.
- Keszler Borbála 2000, A határozók. In: Keszler Borbála (szerk.), *Magyar grammatika*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 423–443.
- Komlósy András 2015, Régensek és vonzatok. In: Kiefer Ferenc (szerk.), *Strukturális magyar nyelvtan 1: Mondattan*. Budapest: Akadémiai Kiadó, jav. digitális kiadás, 274–486.
- Ladányi, Mária 2007, Systematic polysemy of verbs. In: Marina Rakova – Gergely Pethő – Csilla Rákosi (szerk.), *The Cognitive Basis of Polysemy: New Sources of Evidence for Theories of Word Meaning*. Frankfurt am Main: Lang, 189–220.
- Ladányi Mária 2008, Rendszeres igei polisziémia. In: Kiefer Ferenc (szerk.), *Strukturális magyar nyelvtan 4: A szótár szerkezete*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 270–321.
- Levin, Beth – Malka Rappaport Hovav 1995, *Unaccusativity: At the Syntax–Lexical Semantics Interface*. Cambridge (MA): MIT Press.
- Levin, Beth – Malka Rappaport Hovav 2005, *Argument Realization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pinker, Steven 1989, *Learnability and Cognition: The Acquisition of Argument Structure*. Cambridge (MA): MIT Press.

- Pustejovsky, James 1995, *The Generative Lexicon*. Cambridge (MA): MIT Press.
- Prószték Gábor 1989, Határozók, szabad határozók. *Általános Nyelvészeti Tanulmányok* XVII. Budapest: Akadémiai Kiadó, 213–240.
- Rappaport Hovav, Malka – Beth Levin 1998, Building verb meanings. In: Miriam Butt – Wilhelm Geuder (szerk.), *The Projection of Arguments: Lexical and Compositional Factors*. Stanford (CA): Center for the Study of Language and Information, 97–134.
- Siptár Péter 2015, *Kis magyar fonológia: Válogatott karcolatok*. Veszprém: Pannon Egyetemi Kiadó.
- Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.) 2017, *Nyelvtan*. Budapest. Osiris.
- Wierzbicka, Anna. 1972, *Semantic Primitives*. Frankfurt: Athenäum.
- Wierzbicka, Anna. 1996, *Semantics: Primes and Universals*. Oxford: Oxford University Press.
- Zsilka János 1966, *A magyar mondatformák rendszere és az esetrendszer*. (Nyelvtudományi Értekezések 53). Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Zsilka János 1987, *Tautologikus egységek a nyelvben*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Szeged, 2021. március 3.

Bibok Károly